

ШКОЛА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ КАФЕДРИ АГРОХІМІЇ І ҐРУНТОЗНАВСТВА

Створенню шкіл науково-педагогічних кадрів при Уманському національному університеті садівництва передувала велика багаторічна творча навчально-виховна і науково-педагогічна праця керівництва і педагогічного колективу Головного училища садівництва, а після його реорганізації наступних продовжувачів цього закладу : Уманських училищ землеробства і садівництва та садівництва і землеробства, агротехнікуму, с.-г. інституту, аграрної академії, аграрного університету, які проявляли постійну турботу про підготовку і виховання обдарованої студентської молоді, талановитих науково-педагогічних працівників, здатних в подальшому замістити своїх вчителів і наставників.

На кафедрі працювали: заслужений працівник вищої школи УРСР, заслужений діяч науки УРСР, Лауреат державних премій, доктор с.-г. наук, професор. С.С. Рубін (1930–1936 рр.); заслужений працівник вищої школи, доктор с.-г. наук, професор. М.М. Шкварук (1930–1984 рр.); М.І Мусіч академік АН республіки Соха, кандидат с.-г. наук, доцент (1930–1941 рр.).

М.М. Шкварук з аспірантами кафедри (1972 р.)

Визначальною сторінкою у підготовці науково-педагогічних кадрів був період 1921–1929 рр. Особливо відзначався випуск 1926 р. в процесі навчання вихованці цього курсу П.А. Власюк, М.М. Шкварук, О.М. Грінченко, Г.С. Гринь дослідили ґрунти та розробили наукові основи живлення рослин в зерно-буряковій сівозміні Уманської сільськогосподарської дослідної станції, що були покладені в основи колективної дипломної роботи „Динаміка азоту, фосфору і калію та вологості ґрунту в чотирьохпільній сівозміні”, яка після захисту була опублікована в працях цієї станції і поклала початок дипломному проектуванню в Уманському державному аграрному університеті. Її автори пізніше стали визначними вченими, організаторами аграрної науки в Україні: П.А. Власюк – академік Національної академії наук, президент Української академії сільськогосподарських наук і ВАСГНІЛ, директор інституту

фізіології рослин. М.М. Шкварук – заслужений працівник вищої школи, доктор наук, професор Уманського СГІ. О.М. Грінченко – доктор наук, професор, ректор Харківського СГІ, Г.С. Гринь – старший науковий співробітник Українського НДІ ґрунтознавства і агрохімії ім. О.Н. Соколовського.

Попередня історія життя і діяльності Головного училища садівництва і Уманських училищ землеробства садівництва та садівництва і землеробства, а потім агрополітехнікуму підготували фундамент на якому в 30–х роках минулого століття академіки О.І. Душечкін та П.А. Власюк започаткували школу підготовки науково-педагогічних кадрів при кафедрі агрохімії і ґрунтознавства Уманського сільськогосподарського інституту (нині Уманський національний університет садівництва). Вона з'явилася прекрасною формою навчання і виховання кадрів вищої школи і науки. Тут здобували вищу освіту і пройшли науково-педагогічну практику визначні корифеї аграрної науки, організатори і вихователі нових поколінь студентів.

Вся історія формування, становлення і розвитку школи поділяється на два періоди. Перший – від створення кафедри агрохімії і ґрунтознавства в 1928 р. і відкриття аспірантури в 1933 р., коли керівництво кафедри здійснювали спочатку академік О.І. Душечкін, а потім молодий професор П.А. Власюк, що пізніше став доктором с.-г. наук, професором, академіком Національної академії наук України і ВАСГНІЛ, президентом Української академії сільськогосподарських наук. Першим аспірантом кафедри був М.М. Шкварук, який перед війною захистив кандидатську дисертацію, а після Великої Вітчизняної війни – докторську.

В історії навчального закладу цей період характеризується визначним потягом молоді до знань, активним залученням студентів до наукових досліджень. Разом з викладачами кафедри вони досліджують надходження поживних речовин у молоді рослини польових, плодкових, овочевих і ягідних культур, визначають роль макро– і мікроелементів у формуванні врожаю та поліпшення якості одержаної продукції, вивчають вплив окремих культур сівозміни та систем обробітку і удобрення на фізичні властивості, водний, повітряний і поживний режими ґрунту, ведуть спостереження за розвитком кореневих систем сільськогосподарських рослин залежно від факторів, що створюються в природі в процесі їх росту і розвитку. Одержані в досліді дані публікуються в періодичній пресі, наукових рефератах, підготовлених монографіях, навчальних посібниках, підручниках.

Особливо пошавилась підготовка науково-педагогічних кадрів після реформування навчального закладу агрополітехнікуму в Уманський сільськогосподарський інститут. В цей період розширюються дослідження з удобренням молодих підщеп яблуні, груші та інших плодкових культур. С.С. Рубін разом з асистентами П.М. Федченком та П.А. Калашником закладають досліді з удобренням садів. Професори К.І. Попіль та А.П. Діброва разом з студентами вивчають мінералогічний склад порід уманських ґрунтів та вміст в них рідкісних металів. Доценти М.М. Шкварук, М.І. Мусіч асистент З.М. Ковальчук вивчають вплив обробітку ґрунту на фізіологічні властивості, поживний

режим ґрунту і ріст плодових дерев та овочевих культур. Асистенти Федченко П.М. та Калашник П.А. вивчають реакцію плодових дерев на форми калійних добрив.

В цей період виходять підручник П.А. Власюка, М.М. Шкварука „Сільськогосподарське ґрунтознавство” (1932 р.) та „Методика дослідження ґрунтів” (1934 р.). Все це створило сприятливі умови для підготовки керівних та науково-педагогічних кадрів.

Із покоління випускників цього періоду із стін інституту виходять майбутні керівники наукових установ: А.І. Шепельський – директор Українського НДІ садівництва, зав. відділами наукових досліджень цього інституту доктори наук: О.І. Шеремет, М.П. Тарасенко Д.Ф. Чухно, повідні селекціонери І.М. Ковтун, І.Х. Шиденко, П.Ф. Малахова, Г.П. Рудковський, зав. відділом агрохімії М.Г. Ільчишина, удобрення садів А.Г. Шипельська та інші; зав. відділом НДІ землеробства Ю.П. Мирюта, зав. відділом живлення НДІ фізіології рослин, доктор наук О.Д. Хоменко, директор парку Софіївка Д.С. Кривулько, директор Кримської дослідної станції – Г.А. Березовський, Мліївської станції садівництва – В.К. Веремієнко, Рівненської – П.А. Слаболінський. Начальники управління окремих галузей міністерства сільського господарства України З.І. Шаповал, Л.І. Рагулін та багато інших. М.І. Мусіч став академіком АН республіки Соха (Якутія).

Під керівництвом П.А. Власюка захистили: кандидатську дисертацію П.П. Мельничук та докторські дисертації – С.Є. Сапаций, Г.І. Фіщенко, Л.Л. Щетинина, яка пізніше стала завідувачем кафедрою агрохімії в Екологічному університеті (м. Житомир), Є.В. Просянніков – ректором Брянського сільськогосподарського інституту, А.О. Шевченко – став академіком академії технічних наук, директором інституту „Агроресурси”, М.М. Шкварук – професором кафедри агрохімії і ґрунтознавства Уманського СГІ.

Другий період в роботі школи підготовки науково-педагогічних кадрів при кафедрі агрохімії і ґрунтознавства розпочинається після звільнення України від німецько-фашистських загарбників. В цей період школою продовжував керувати член-кореспондент АН України П.А. Власюк, що працював в Києві і за сумісництвом

здійснював керівництво кафедрою агрохімії і ґрунтознавства в Уманському СГІ. Йому допомагав у цій роботі М.М. Шкварук. Згодом до керівництва школою підключився доцент М.І. Делеменчук, що працював зав. кафедри і директором інституту, а ще пізніше І.М. Карасюк, що працював проректором з навчально-виховної роботи та наукової роботи, а з 1979 і зав. кафедри агрохімії і ґрунтознавства.

В цей час проводяться значні дослідження з удобренням польових, плодкових, овочевих культур. Так, викладач кафедри П.П. Мельничук веде дослідження з удобрення ягідників і за матеріалами цих досліджень захищає кандидатську дисертацію; аспірант С.Є. Сапаций – веде дослідження із застосування органічних, мінеральних та бактеріальних добрив при вирощуванні сільськогосподарських культур в сівозміні захищає дисертацію, обирається деканом плодоовочевого факультету; доцент Г.І. Фіщенко – вивчає вплив глибокого внесення добрив в садах з поливом на їх ріст і розвиток, що були покладені в основу його докторської дисертації; доцент М.М. Шкварук – досліджує розвиток кореневих систем овочевих культур при застосуванні макро– і мікродобрив, що були покладені в основу його докторської дисертації, яку він захистив при Ленінградському СГІ в 1960 р.

Під керівництвом М.М. Шкварука проводяться широкомасштабні дослідження ґрунтів у 92 сортодільницях овочевих культур України, 24 плодкових господарства Укрсадувінтресту та 270 колгоспах і радгоспах Черкаської області за результатами яких розроблено рекомендації щодо раціонального використання землі і застосування добрив на площі понад 500 тис. га. Ці дослідження та виготовленні за їх результатами ґрунтові карти і картограми, підготовлені рекомендації послужили студентам, аспірантам і викладачам прекрасним матеріалом для підготовки і написання дипломних робіт, дисертацій, а також підручників, навчальних посібників, довідників, монографій, наукових статей. Під керівництвом М.М. Шкварука захистили кандидатські дисертації М.Ю. Хомчак, Р.М. Бендерський та В.В. Голоха.

Визначну роль у цьому відіграли фундаментальні праці засновника школи науково-педагогічних кадрів академіка П.А. Власюка: „Марганцеве живлення і удобрення рослин” (1962 р.), „Биологические элементы в жизнедеятельности растений” (1969 р.), колективна праця (П.А. Власюка, М.М. Шкварука, С. Є Сапатога, Г.Д. Шамотієнко) „Хімічні елементи в житті рослин, тварин і людини” (1974 р.), що потім ще раз перевидавалися в 1976 р. тощо.

У 1979 році кафедру очолив доктор сільськогосподарських наук, професор І.М. Карасюк –Заслужений працівник освіти України, довічний стипендіат Президента України, почесний ґрунтознавець Українського товариства ґрунтознавців і агрохіміків, академік Міжнародної академії аграрної освіти, доктор с.-г. наук, заслужений професор Уманського НУС, автор більше 400 наукових праць.

Закладений ним у 1964 р. стаціонарний дослід з удобренням польових культур у зерно-буряковій сівоzmіні з різними нормами та системами удобрення служить прекрасною базою для студентів, аспірантів і викладачів при проведенні наукових досліджень. В цей період успішно виконали наукові дослідження і стали кандидатами наук : А.С.Перебитюк, В.І. Зубрицький, Г.М. Господаренко, який захистив кандидатську, а пізніше і докторську дисертації. Кандидатами наук стали також А.Т. Мартинюк, О.П. Василенко, В.І. Невлад, О.Д. Черно, О.Г. Сухомуд, В.С. Цигода, Л.В. Чорна, Каричковська Г.І. та ін. Всі вони тепер на різних посадах працюють в університеті. Г.М. Господаренко після захисту докторської дисертації обіймав посаду проректора університету з навчально-виховної роботи, А.Т. Мартинюк – працює деканом факультету агрономії, М.В. Недвига та О.М. Геркіял стали професорами, В.І. Невлад, О.Д. Черно – доцентами кафедри. Решта аспірантів, що захистили дисертації працюють викладачами на різних кафедрах.

Тривалий час працює на кафедрі агрохімії і ґрунтознавства та здійснює підготовку науково-педагогічного складу кандидат с.-г. наук, відмінник аграрної освіти та науки I та II ступенів, професор кафедри О.М. Геркіял. Автор більше 160 наукових праць. Є співавтором 7 підручників, посібників, довідників. Здійснює наукове керівництво аспірантами. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації Ю.В. Новак, В.М. Світовий, І.Г. Волинець.

Послідовником школи став М. В. Недвига, професор кафедри, академік Міжнародної академії аграрної освіти, почесний член Українського товариства ґрунтознавців та агрохіміків, відмінник аграрної освіти II та I ступенів, експерт-дорадник з надання допомоги фермерам.

М.В. Недвига є автором понад 150 наукових та навчально-методичних публікацій, навчальних посібників з ґрунтознавства: «Морфологічні критерії та генезис сучасних ґрунтів України», «Генезис сучасних ґрунтів Черкащини», «Структура ґрунту», а також співавтором підручника «Основи ґрунтознавства і землеробства» та навчального посібника «Лабораторний і польовий практикум з ґрунтознавства». Під керівництвом професора М.В. Недвиги захистив кандидатську дисертацію Ю. П. Галасун.

Нині науковою школою продовжує керувати Заслужений працівник освіти України, доктор с.-г. наук, член Міжнародного союзу ґрунтознавців і Міжнародної академії аграрної освіти, почесний доктор ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського» та ННЦ «Інститут землеробства НААН», відмінник аграрної освіти II та III ступенів, доктор сільськогосподарських наук, професор Г. М. Господаренко. Автор і співавтор 580 наукових і науково-методичних праць, у тому числі 30 підручників, 4 навчальних посібників, довідників, наукових монографій. Проходив стажування в університетах Італії, Китаю, Німеччини, Сербії.

Під його керівництвом захищено одну докторську та 18 кандидатських дисертацій. Професор Господаренко Г. М. є членом редколегії трьох наукових видань.

На кафедрі видаються підручники, навчальні посібники довідники, монографії, рекомендації „Ґрунтознавство” (1965 р.), що після цього тричі перевидавався, „Ґрунти України” (1976 р.), "Технологія виробництва продукції сільського господарства" (1985 р.), „Науково-обґрунтована система землеробства Черкаської області” (1988 р.), "Інтенсивні технології вирощування зернових і технічних культур" (1988 р.), "Інтенсивні технології вирощування озимої пшениці (1985 р.), цукрових буряків (1983 р.), кукурудзи (1983 р.) та інших культур на Черкащині" (1983р.), підручник "Агрохімія" (1975, 1991, 1995, 2010, 2015, 2019 рр.) "Довідник по зерновим культурам" (1991 р.), „Морфологічні критерії та генезис сучасних ґрунтів України” (1994 р.). „ Лабораторний і польовий практикум з ґрунтознавства (1999 р.), „Основи ґрунтознавства і землеробства”, „Агрохімічний аналіз ґрунту, рослин і добрив” (2001р.), „Основи інтегрованого застосування добрив” (2002 р.), „Агрохімія мінеральних добрив” (2003 р.), Структура ґрунту” (2005 р.), „Системи технологій в рослинництві” (2008 р.), „Удобрення сільськогосподарських культур” (2010 р.), «Національний та світовий досвід ефективного функціонування суб’єктів агрохімічного сервісу» (2008 р.), «Якісні ґрунти як предмет застави іпотечного предмету. Сучасні аспекти розвитку економіки» (2010 р.), „Англо-український словник з ґрунтознавства та агрохімії» (2013 р.), Забезпеченість ґрунтів Херсонської області мікроелементами для польових і плодкових культур (2015 р.), «Система застосування добрив» (2015, 2018 рр.)

«Удобрення сільськогосподарських культур» (2016 р.), «Пшениця спельта» (2016 р.), «Довідник нормативних показників якості продукції сільськогосподарських культур у різних ґрунтово-кліматичних зонах України» (2016 р.), «Гумус чорнозему опідзоленого та його відтворення» (2016 р.), «Система удобрення сільськогосподарських культур у землеробстві початку ХХІ століття» (2016 р.), «Симбіотична азотфіксація та врожай» (2017 р.), «Удобрення садових культур» (2017 р.), «Геологія з основами мінералогії. Лабораторний практикум» (2018 р.), «Innovative technologies and grain products of spelt wheat (2018), «Оптимізація складових технології вирощування пшениці ярої» (2018 р.), «Передумови формування якості зерна пшениць та продуктів його перероблення» (2019), «Удобрення тритикале» (2019 р.), «Складові технології вирощування сої» (2019 р.), «Якість зерна тритикале та продуктів його перероблення» (2019 р.), «Агрохімічна складова технології вирощування буряку цукрового» (2020 р.), «Практикум з агрохімії» (2020 р.), «Родючість ґрунту і продуктивність буряку цукрового» (2020 р.) «Агрохімія калію» (2021 р.), «Наукові, методологічні та практичні підходи до проблем сучасної агрономії» (2021 р.) тощо.

Кафедра стала центром проведення багатьох нарад, конференцій, симпозіумів, з'їздів. Колектив кафедри взяв активну участь у проведенні VI з'їзду Українського товариства ґрунтознавців і агрохіміків, що проходив на базі Уманського НУС.

Делегати VI з'їзду Українського товариства ґрунтознавців і агрохіміків

За час існування школи підготовки науково-педагогічних кадрів на кафедрі захищено п'ять докторських та понад 50 кандидатських дисертацій, підготовлено і видано більше 14 підручників, 12 навчальних посібників 15 довідників та монографій біля 50 методичних розробок та рекомендацій понад 1800 наукових статей та 23 патенти на винахід.

У 2013 році колектив кафедри агрохімії і ґрунтознавства за вагомих внесок у розвиток аграрного сектору в номінації "За розробку і впровадження ресурсощадних систем удобрення сільськогосподарських культур» був нагороджений золотою медаллю.

В перспективі роботи школи з підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів намічається ціла низка заходів направлених на подолання кризових явищ у сучасному с.-г. виробництві, пов'язаних з перерозподілом сільськогосподарських угідь за

призначенням, зменшенням розораності земель, вилученням частини сільськогосподарських угідь і переведенням їх у кормові угіддя з метою організації належного обробітку та впровадження найбільш раціональних систем удобрення с.-г. культур і зниження витрат на виробництво одиниці продукції.